

MONIKA GÓRAL¹

Wpływ poglądów Cycerona na model ustroju Stanów Zjednoczonych oraz konstytucję federalną²

Wpłynął: 30.12.2023. Akceptacja: 8.04.2024

Streszczenie

Marek Tulliusz Cynceron dzięki swojej postawie oraz działalności naukowej stał się idealną inspiracją dla czołowych postaci rewolucji amerykańskiej. Wpływ jego poglądów jest widoczny m.in. w systemie politycznym oraz Konstytucji Federalnej Stanów Zjednoczonych. Ponadto, prawo naturalne, którego był orędownikiem oraz pojęcie własności prywatnej stały się fundamentem, na którym opiera się amerykański system prawny.

Słowa kluczowe: wolność, autonomia, Konstytucja, republika, Cynceron.

¹ Monika Góral – Akademia Leona Koźmińskiego (Polska); e-mail: monika.goral6@gmail.com; ORCID: 0009-0007-7403-3218.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

MONIKA GÓRAL

The Influence of Cicero's Views on the United States Model of Government and the Federal Constitution³

Abstract

Marcus Tullius Cicero, who was an active politician, diplomat, philosopher, and statesman during the declining period of the Roman Republic, became an ideal inspiration for leading figures of the American Revolution because of his attitudes and scholarly activities. The influence of his views can be seen in the political system and the Federal Constitution of the United States. In addition, the natural law he advocated and the concept of private property became the foundation on which the American legal system is based.

Keywords: freedom, autonomy, Constitution, republic, Cicero.

³ The research in this article has not been supported financially by any institution.

Cycon jako filozof, adwokat, mąż stanu oraz zagorzały przeciwnik tyranii przez wieki pozostaje inspiracją dla czołowych intelektualistów⁴. Wiele osób zagłębiając się w jego twórczość może z pewnością stwierdzić, że pewne idee pozostają niezienne w zależności od czasu i okoliczności. Ponadto, Cycon szczególnie jawi się jako symbol obywatela, który do końca z narażeniem życia bronił wolności przed wszechobecną tyranią. Dlatego jego dorobek prawniczy stał się przedmiotem zainteresowania Ojców Założycieli Stanów Zjednoczonych Ameryki, kiedy to konstruowali nowy system ustrojowy, uwolniwszy się od jarzma tyranii symbolizowanej przez Anglików, zwłaszcza w osobie króla⁵.

Wpływ poglądów Cyconera na czołowe postacie rewolucji amerykańskiej

Amerykanie wiedzieli, że aby walczyć w imię wolności, trzeba jasno przeciwstawić się tyranii, nawet z narażeniem własnego życia. Patrick Henry, jeden z Ojców Założycieli, stwierdził: „Czy życie jest dla was tak drogie, a pokój tak przyjemny, że jesteście w stanie zapłacić za nie nawet łańcuchami i niewolą? Niech Bóg wszechmogący ma was w swojej opiece. Nie interesuje mnie, co inni o tym sądzą, ale ja mówię: dajcie mi wolność albo dajcie mi śmierć”, nawiązując w ten sposób do losu Marka Tulliusza Cyconera, który za wierność swoim ideałom przyplacił życiem⁶.

Po uchwaleniu Deklaracji Niepodległości w 1776 r. Amerykanie potrzebowali nowego systemu władzy, który zastąpiłby zdyskredytowane struktury podziału kolonialnego⁷. Ojcowie Założyciele zaczęli czerpać z dorobku Cyconera, uważając, że naród amerykański był wtedy na analogicznym etapie jak naród rzymski

⁴ Marek Tulliusz Cyconer był adwokatem. Zob. szerzej: J. Paterson, J. Powell (red.), *Cicero the Advocate*, Oxford 2006 oraz Ł. Marzec, P. Święcicka, *From Roman oratores to modern advocates: some remarks on the formative of lawyer's ethics in Antiquity*, [w:] *Mater Familias: Scritti romanistici per Maria Zabłocka*, „The Journal of Juristic Papyrology”, Supplement, 2016, 29, s. 935–963.

⁵ Pojęcie Ojcowie Założyciele odnosi się do przywódców politycznych, którzy brali udział w walce o niepodległość Stanów Zjednoczonych oraz w sformułowaniu federalnej Konstytucji ogólnopństwowej. Zaliczani są do nich przede wszystkim: George Washington, Alexander Hamilton, John Adams, Thomas Jefferson, James Madison, Benjamin Franklin, Samuel Adams, John Jay oraz Patrick Henry.

⁶ T.E. Woods Jr, *Niepoprawna politycznie historia Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 2007, s. 26.

⁷ M.N.S. Sellers *The influence of Marcus Tullius Cicero on Modern Legal and Political Ideas*, „Ciceroniana the Atti of Colloquium Tullianum, Anni MMVIII”, 2009, s. 37.

u schyłku republiki. John Adams odnosząc się do *Life of Cicero* autorstwa Middletona stwierdził nawet, że: „Wydaje mi się, że czytam na każdej stronie historię wszystkich wieków i narodów – a szczególnie historię naszego kraju od czterdziestu lat. Zmieńcie nazwiska, a każde wydarzenie będzie miało do nas zastosowanie”⁸.

Pisma Cyclerona były także wielokrotnie cytowane przez czołowych przedstawicieli amerykańskiej rewolucji i twórców Konstytucji. James Wilson na wykładzie inauguracyjnym *Of the Study of the Law in the United States*, który wygłosił w 1790 r. wielokrotnie cytował rzymskiego męża stanu. Wykład ten Wilson wygłosił jako profesor prawa w College of Philadelphia, a wśród jego słuchaczy byli m.in. George Washington, John Adams, Thomas Jefferson i Alexander Hamilton⁹. Podkreślenia wymaga fakt, że powoływanie się na twórczość Marka Tulliusza Cyclerona w sferze publicznej miała na celu wzmocnienie republikańskich wpływów. Alexander Hamilton, potępiając Whisky Rebellion serią broszur, przyjął pseudonim „Tully” wywodzący się od nazwiska rodowego Cyclerona. Posługując się tym pseudonimem nawiązywał wprost do sprzysiężenia Katyliny, pragnąc przedstawić rebeliantów jako populistów i demagogów usiłujących obalić republikański rząd i mających tożsame cele do stronników Katyliny w 63 r. p.n.e. Samuel Adams, pisząc przeciwko obecności stałych armii, tworzył pod łacińskim pseudonimem *cedant arma togae* (tzn. *niech oręż ustąpi przed togą*), który to zaczerpnął z dzieła *O powinnościach* Cyclerona¹⁰.

Dorobek Cyclerona stał się więc inspiracją dla twórców nowych amerykańskich konstytucji zarówno stanowych, jak i ogólnopaństwowej. Budując od nowa fundamenty państwa, wykorzystali oni z jego twórczości nazwę (republika), cel (wolność) i technikę rządzenia (kontroli i równowagi)¹¹. John Adams stwierdził, że: „rewolucja została dokonana przed rozpoczęciem wojny. Rewolucja była w umysłach i sercach ludzi; zmiana ich uczuć religijnych co do ich obowiązków i zobowiązań (...) Ta radykalna zmiana zasad, opinii i uczuć ludzi była prawdziwą rewolucją amerykańską”¹². Skuteczność warstwy ideologicznej rewolucji w dużej

⁸ Cicero, *How to Run a Country. An Ancient Guide for Modern Leaders*, wybór, tłum. i wstęp: P. Freeman, Princeton–Oxford, 2013, s. vii.

⁹ P.A. Rahe, *Cicero and republicanism in America*, [w:] N.G.L. Hammond, H.H. Scullard (red.), *The Oxford Classical Dictionary*, 2 wyd., Oxford 1970, s. 66.

¹⁰ P. Meany, *Cicero, Locke, and the American Founding*, <https://www.cato-unbound.org/2021/01/15/paul-meany/cicero-locke-american-founding/> (dostęp: 20.02.2023). Sentencja *cedant arma togae* dosłownie oznacza „niech oręż ustąpi przed togą”. Oznacza to, że w czasie pokoju władza wojskowa powinna ustępować przed cywilną (tłum.: K. Burczak, A. Dębiński, M. Jońca, *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, Warszawa 2018, s. 33).

¹¹ M.N.S. Sellers, op. cit., s. 37.

¹² Słowa te John Adams zawarł w liście skierowanym do Hezekiah Niles 13 lutego 1818 r. Tłumaczenie własne. Oryginalnie w liście słowa te brzmiały: „The Revolution was effected before the war commenced. The Revolution was in the minds and hearts of the people; a change in their religious sentiments of

mierze zależała od zdolności oratorskich jej czołowych postaci, które często powoływały Cyncerona i wzorowały się na tym najwybitniejszym mówcy w historii¹³.

Idealny system polityczny Cyncerona

Cynceron w dialogu *O państwie*, posługując się postacią głównego bohatera Scypiona, scharakteryzował trzy modele rządzenia, tj. monarchię, rządy elity oraz ludowładztwo. Zwracał uwagę, że każda z powyższych form ustrojowych może bardzo łatwo przeistoczyć się i ulec degeneracji. Stwierdził m.in.: „Mówię tu o trzech formach ustroju istniejących w czystej postaci, bez żadnym domieszek. Oprócz wymienionych już wad mają także inne zgubne właściwości. Każda z powyższych form rzeczypospolitej łatwo się degeneruje”¹⁴. W swoich rozważaniach doszedł on do wniosku, że tylko ustrój łączący w sobie najlepsze cechy trzech form tj. monarchii, arystokracji i demokracji jest w stanie funkcjonować bez zakłóceń, nie będąc narażonym na częste przemiany ustrojowe charakterystyczne dla każdej formy funkcjonującej osobno. W swojej koncepcji idealnego ustroju Cynceron połączył najlepsze cechy wyżej wymienionych formacji ustrojowych. Najważniejszą cechą demokracji stanowiło to, że niniejszy ustrój chronił i zabezpieczał wolność obywateli, co było kluczową cechą wolnego społeczeństwa. Zaletą monarchii było m.in. to, że w czasach kryzysu, kiedy to należy podejmować istotne decyzje czy decydować się na ryzykowne przedsięwzięcia, łatwiej powierzyć odpowiedzialność za te czynności jednej osobie niż kilku z różnymi koncepcjami na rozwiązanie danych kwestii. Oligarchia z kolei była pewną umiarkowaną odmianą między wyżej wymienionymi ustrojami¹⁵. Należy tutaj zaznaczyć, że samą koncepcję ustroju mieszanego zaczerpnął on od filozofów greckich, takich jak Platon czy Arystoteles, uważając, że jest ona odzwierciedleniem ustroju republiki rzymskiej¹⁶.

Zdaniem Cyncerona najlepsza forma rządu powinna opierać się przede wszystkim na równowadze sił. Twierdził, że rząd oparty na systemie kontroli i równowagi będzie mógł ochronić przed degeneracją ustroju i niepokojami społecznymi.

their duties and obligations... This radical change in the principles, opinions, sentiments, and affections of the people, was the real American Revolution.”, National Humanities Center, *John Adams Letter to Hezekiah Niles on the American Revolution 13 February 1818*, <https://nationalhumanitiescenter.org/ows/seminars/revolution/Adams-Niles.pdf> (dostęp: 20.02.2023).

¹³ P. Meany, *Cicero, Locke...*

¹⁴ Cynceron, *O państwie. O prawach*, tłum. I. Żółtowska, Kęty 2016, s. 28.

¹⁵ <https://constitutioncenter.org/news-debate/americas-town-hall-programs/cicero-and-the-constitution> (dostęp: 1.02.2023).

¹⁶ J. Loconte, *Cicero: A Republic – If You Can Keep It*, <https://www.heritage.org/conservatism/commentary/cicero-republic-if-you-can-keep-it> (dostęp: 20.02.2023).

Podkreślał, że system bez skutecznej kontroli nie jest w stanie zapobiec przekształceniu monarchii w tyranie albo demokracji w rządy tłumu bez ograniczeń władzy ludowej. Kontrola jest podstawowym narzędziem chroniącym prawa obywatelskie oraz podstawowe wolności. Żaden z filarów władzy nie powinien dominować nad innymi oraz wywierać na nie wpływu.

Przestrzegał on także przed osobami sprawującymi władzę aspirującymi do roli przywódców, które łamią konstytucyjne zasady, powołując się na potrzebę bezpieczeństwa lub sprawczości¹⁷. Twierdził, że łamanie norm prawnych stanowi jasny sygnał złych intencji tych osób, a dodatkowo przekłada się na zwiększenie braku poszanowania prawa przez obywateli.

W dziele *O prawach* Ciceron przedstawił kolejne ważne aspekty, do których zaliczył przyczynę ustanowienia władzy (potrzebę) oraz opis jej funkcjonowania. Dla Cicerona najważniejszą funkcją państwa było stanie na straży prawa i wolności obywateli¹⁸. Uważał on, że wolność obywateli jest związana z prawem natury, które gwarantuje ludziom naturalne prawa do życia, wolności, własności oraz rządu ustanowionego na mocy umowy społecznej, który zapewni obywatelom równe traktowanie w świetle norm prawnych oraz ochroni ich naturalne prawa, zgodnie z potrzebami dobrze zorganizowanego społeczeństwa¹⁹.

Najbardziej uderzającym elementem oryginalności Cicerona jest idea sporządzenia pierwszego dokumentu w historii zawierającego kompletną konstytucję²⁰. W III księdze dzieła *O prawach* określił podstawowe zasady ustrojowe państwa w formie pisanej, zarówno z przeznaczeniem do praktycznego użytku, jak i na potrzeby teoretycznych rozważań oraz normy odnoszące się do ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej władzy. Ciceron formułował swoją konstytucję dla przyszłych obywateli rzymskich, zakładając, że powrócą oni do wartości (cnót) i obyczajów przodków, dlatego zawarł w niej wiele przepisów mających charakter kompromisowy i stanowiących tzw. złoty środek pomiędzy skrajnymi programami poszczególnych stronnictw oraz warunkami wynikającymi z różnych okresów. Należy zwrócić uwagę na fakt, że ten zbiór norm ustrojowych stanowi jedyny starożytny dokument odpowiadający idei współczesnej konstytucji pisanej, która w założeniach powinna być najwyższym aktem państwowym (stojącym ponad innymi aktami uchwalanymi np. ustawami) ustanawiającym władzę w państwie, normującym podstawowe

¹⁷ Cicero, *How to Run...*, s. xv.

¹⁸ P. Meany, *Cicero's natural law and political philosophy*, <https://www.libertarianism.org/columns/ciceros-natural-law-political-philosophy> (dostęp: 11.02.2023).

¹⁹ A.E. Wilmarth, *Rethinking America's Cicero Connection*, <https://lawliberty.org/the-travails-of-james-wilsons-natural-law-jurisprudence/> (dostęp: 21.02.2023).

²⁰ C.W. Keyes, *Original Elements in Cicero's Ideal Constitution*, „The American Journal of Philology” 1921, 42(4), s. 309–323.

zasady jego funkcjonowania oraz trudniejszym do uchylecia niż inne uchwalane akty prawa, wymagającym specjalnej procedury zmian, a więc posiadającym odpowiedni element „sztywności”. Cechę oryginalności podkreśla fakt, że chociaż Platon czy Arystoteles w swych dziełach zawarli opis idealnego ich zdaniem państwa i jego praw, to jednakże nie sformułowali oni w takim zakresie jak Ciceron podstaw funkcjonowania państwa oraz norm porządku publicznego. Ponadto, żadne starożytne państwo nie posiadało pisemnej lub „sztywnej” konstytucji. Natomiast znanymi przykładami konstytucji niepisanej, składającej się w dużej mierze z prawa zwyczajowego, częściowo unormowanego w ustawach, są konstytucje rzymska oraz brytyjska²¹. Pierwszą ustanowioną pisaną konstytucją ogólnopaństwową jest konstytucja Stanów Zjednoczonych podpisana 17 września 1787 r.²².

Ojcowie Założyciele inspirowali się Ciceronem, ale odwoływali się także do Monteskiusza i jego dzieła *O duchu prawa*, jednakże sam Monteskiusz przyznał, że wiele swoich idei wzorował na Ciceronie i przykładzie imperium rzymskiego²³. Czołową postacią wśród Ojców Założycieli był John Adams, który m.in. brał udział w podjęciu decyzji Drugiego Kongresu Kontynentalnego o ogłoszeniu niepodległości, wchodził w skład komitetu, który opracował Deklarację Niepodległości oraz napisał konstytucję stanu Massachusetts, która posłużyła za wzór dla innych konstytucji stanowych oraz Konstytucji Stanów Zjednoczonych. W swoim dziele *Obrona konstytucji rządu Stanów Zjednoczonych* (1787) prześledził wpływ zrównoważonej Konstytucji od Arystotelesa do Cicerona²⁴. Adams wielokrotnie wzorował się na Ciceronie uważając, że „wszystkie epoki świata nie wydały większego męża stanu i filozofa zarazem”, podkreślając przy tym jego wielki dorobek naukowy²⁵. Dlatego też wpływ cycerońskich idei dotyczących prawa natury jest nadto widoczny w podstawowych aktach prawnych Stanów Zjednoczonych²⁶.

Założycielom zależało na uniknięciu błędów z przeszłości, dlatego zaczerpnęli z Cicerona to, co w ich mniemaniu było kluczowe dla zachowania stabilnego ustroju, gwarantującego poszanowanie praw podstawowych obywateli. Ponadto, Thomas Jefferson zwracał uwagę, że bezpieczeństwo narodu powinno zostać zagwarantowane przez spisaną konstytucję, a także przestrzegał przed „przerobieniem jej na nic nieznaczący świstek papieru”²⁷.

²¹ Ibidem, s. 309–312.

²² <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/> (dostęp: 20.02.2023).

²³ J. Loconte, op. cit.

²⁴ P. Meany, *Cicero, Locke...*

²⁵ J.P. Ferguson, *What the founders learned from Cicero*, <https://ndsmcobserver.com/2019/11/what-the-founders-learned-from-cicero/> (dostęp: 22.03.2023).

²⁶ P. Meany, *Cicero, Locke...*

²⁷ T.E. Woods Jr, op. cit., s. 26.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki stworzyła nowy ustrój oparty na zasadach federalizmu oraz trójpodziału władzy (pomiędzy władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą) oraz system ograniczeń i równowagi (ang. *checks and balances*), mający ochronić każdą z dziedzin władzy przed naruszeniem jej uprawnień przez pozostałe²⁸. W Konstytucji znalazło się także wskazanie narodu amerykańskiego jako źródła wszelkiej władzy, co odzwierciedla zasadę samostanowienia narodów. Powyższe wskazanie jest zbieżne z poglądami Marka Tulliusza Cyncerona, ponieważ jego zdaniem to lud rzymski był źródłem prawowitej władzy politycznej. Do ludu rzymskiego należały prawa, urzędnicy, dekrety oraz armia. Podkreślał, że wolność wymaga zarówno, aby poszczególni obywatele mieli zapewnione bezpieczeństwo osobiste, mienia oraz aby obywatele, jako ogół, byli uznani za panów własnej wspólnoty politycznej²⁹. Już ze wstępu do Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki wynika, że nadrzędny cel sformułowania tego dokumentu stanowiła potrzeba zapewnienia sprawiedliwości, bezpieczeństwa, dobrobytu oraz wolności: „My, naród Stanów Zjednoczonych, pragnąc udoskonalić Unię, ustanowić sprawiedliwość, zabezpieczyć spokój w kraju, zapewnić wspólną obronę, podnieść ogólny dobrobyt oraz utrzymać dla nas samych i naszego potomstwa dobrodziejstwa wolności, wprowadzamy i ustanawiamy dla Stanów Zjednoczonych Ameryki niniejszą konstytucję”³⁰.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki nie była jednakże pierwszą spisaną konstytucją w ogólnym tego słowa znaczeniu, gdyż pierwsze konstytucje ratyfikowane w powszechnym głosowaniu ustanawiały poszczególne stany amerykańskie od roku 1776³¹.

W systemie politycznym Stanów Zjednoczonych Ameryki koncepcje praw podstawowych zostały zagwarantowane najpierw w Deklaracji Niepodległości uchwalonej w 1776 r., a następnie zostały powtórzone i rozwinięte w szerszym zakresie w Konstytucji Stanów Zjednoczonych oraz poprawkach do jej treści. Znaczną rolę w koncepcji praw naturalnych odegrały również sądy odwołujące się w swych wyrokach do praw naturalnych, uzupełniając także luki w Konstytucji normami prawa natury³².

Michael Hawley twierdzi, że dorobek Cyncerona wywarł niebagatelny wpływ na Ojców Założycieli, zwłaszcza Johna Adamsa i Jamesa Wilsona w zakresie teorii osadzenia rządu na trzech filarach tj. prawie naturalnym, wolności i powszechnej

²⁸ Ibidem, s. 30.

²⁹ M. Hawley, *Natural Law Republicanism, Cicero's Liberal Legacy*, New York 2022, s. 2.

³⁰ *Konstytucja Stanów Zjednoczonych*, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/usa.html> (dostęp: 20.02.2023).

³¹ J. Lepore, *My, Naród. Nowa historia Stanów Zjednoczonych*, Poznań 2020, s. 113.

³² E.S. Corwin, *Debt of American Constitution Law to Natural Law Concepts*, <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=3789&context=ndlr> (dostęp: 20.02.2023).

suwerenności³³. John Adams stwierdził m.in., że: „Stany Zjednoczone Ameryki ukazały, być może, pierwszy przykład rządów ustanowionych na prostych zasadach natury i jeśli ludzie są teraz wystarczająco świadomi, by wyzbyć się sztuczności, oszustwa, hipokryzji i przesądów, uznają to wydarzenie za epokowe w swojej historii”³⁴. Wpływ Cyncerona przewija się również w pismach Wilsona, który nawet wprost cytuje fragment dzieła *O państwie* Cyncerona³⁵. Według Cyncerona „rzeczywiste prawo to zatem prawdziwa roztropność zgodna z naturą, odwieczna i obecna w każdym człowieku, która jest władcym głosem obowiązku i stanowczym ostrzeżeniem przed zbrodnią”³⁶. Zgodnie z powyższym fragmentem każdy człowiek ma pewne wrodzone poczucie sprawiedliwości. Dlatego też człowiek jest świadomy, że pewne prawa są niezbywalne. Prawo do życia oraz wolności są immanentnie związane z naturą ludzką. W praworządym państwie powinny one być respektowane i objęte stosowną ochroną. Cynceron sformułował także cztery zasady sprawiedliwości tj. niestosowanie przemocy bez uzasadnionej przyczyny, dotrzymywanie obietnic, poszanowanie własności prywatnej i własności wspólnej oraz bycie miłosiernym dla innych w ramach swoich możliwości oraz ich wartości³⁷.

Amerykanie świadomi tego, że „podstawy tyranii są we wszystkich krajach i w każdym czasie zasadniczo takie same; mianowicie (...) władza bez równowagi” stanowczo sprzeciwiali się arbitralności rządów oraz wszelkim przejawom tyranii³⁸. Uczynili oni „prawo natury i rozsądku” ostateczną miarą państwa. James Otis w *The Rights of the British Colonies Asserted and Proved* stwierdził, że rząd powinien być ukonstytuowany na podstawie prawa natury, a cała administracja powinna być zgodna z prawem powszechnego, uniwersalnego rozsądku³⁹. Wskutek zastosowanego mechanizmu *check and balances* w Stanach Zjednoczonych Ameryki dojście tyra do władzy jest znacznie utrudnione.

John Adams definiował republikę za Cyncerona jako rządy praw, a nie ludzi. Dla Amerykanów odwołanie się do pojęcia rozsądku w celu zagwarantowania sprawiedliwości oraz wspólnego dobra obywateli wymagało postrzegania legislatury jako „zwykłych sztuk i nauk, tylko (...) o większym znaczeniu”⁴⁰.

³³ A.E. Wilmarth, op. cit.

³⁴ M.N.S. Sellers, op. cit., s. 38.

³⁵ P. Meany, *Cicero, Locke...*

³⁶ Cynceron, *O państwie...*, s. 71.

³⁷ N. Wood, *Cicero's Social and Political Thought*, Berkeley 1991, s. 76.

³⁸ T. Gordon, J. Trenchard, *Cato's Letters or Essays on Liberty, Civil and Religious, and Other Important Subjects*, vol. 1, November 5, 1720 to June 17, 1721, <https://oll.libertyfund.org/title/gordon-cato-s-letters-vol-1-november-5-1720-to-june-17-1721-lf-ed> (dostęp: 18.03.2023).

³⁹ J. Otis, *Rights of the British Colonies Asserted and Proved* (1764), <https://teachingamericanhistory.org/document/the-rights-of-the-british-colonies-asserted-and-proved/> (dostęp: 19.03.2023).

⁴⁰ M.N.S. Sellers, op. cit., s. 38.

Joseph Loconte podkreśla za historykiem Carlem J. Richardem, iż pomimo faktu, że Ojcowie Założyciele mieli dostęp do wszelkich zachodnich treści dotyczących idei prawa naturalnego, cytowali oni Cyncerona na poparcie swych teorii nawet bardziej niż na poparcie rządu mieszanego. Świadczy to o niewątpliwym respekcie, jakim darzyli rzymskiego myśliciela oraz o jego niebagatelnym wkładzie w rozumienie i stosowanie prawa naturalnego w nowo powstałym państwie⁴¹.

Własność prywatna

Cynceron podkreślał, że aby państwo skutecznie i sprawiedliwie funkcjonowało, należy zapewnić ochronę własności prywatnej, czyli zagwarantować obywatelom, że zatrzymają to, co do nich należy. Potępiał on jednak koncentrację dóbr tj. bogactwa w rękach nielicznych osób, czemu dał wyraz w mowie wygłoszonej przeciwko Werresowi oskarżonemu w procesie o nadużycia w prowincji: „Przez lata patrzyliśmy w milczeniu, jak całe bogactwo świata gromadzone jest w rękach kilku mężczyzn. Nasza gotowość do pozwolenia na to jest tym bardziej widoczna, że żaden z tych mężczyzn nie zadaje sobie nawet trudu, by udawać, że nie robi nic złego, ani nie próbuje ukryć swojej chciwości”⁴².

Cynceron stwierdził również, że do obowiązków państwa należy zapewnienie podstawowych usług i bezpieczeństwa swoim obywatelom⁴³. Według Arpinaty każde stworzenie posiada instynkt samozachowawczy, jednakże człowiek różni się od innych stworzeń tym, że posiada zdolność do planowania przyszłości, a własność prywatna jest koniecznym elementem do planowania dalszego życia w pokoju. Jako jeden z pierwszych filozofów uznał chęć ludzi do zachowania tego, co już posiadali, za jeden z głównych powodów tworzenia państw. Twierdził, że własność istniała zawsze, nawet pod nieobecność organów państwowych. Cynceron nie wywodził prawa własności z norm prawa naturalnego, lecz z połączenia konwencji i zgody. Uznawał własność za logiczne przedłużenie natury ludzkiej. Według Arpinaty, jeżeli państwo kieruje się zasadami praworządności, a więc postępuje zgodnie z prawem natury, to sformalizuje i zapewni ochronę tego, co człowiek zgodnie z prawem przywłaszczył sobie z natury⁴⁴. Natomiast ludzie, którzy zarządzają sprawami publicznymi, muszą przede wszystkim dbać o to, aby każdy trzymał się tego, co do niego należy i aby ludzie prywatni nigdy nie byli pozbawiani

⁴¹ J. Loconte, op. cit.

⁴² Cicero, *How to Run...*, s. 43.

⁴³ Ibidem, s. 39.

⁴⁴ P. Meany, *Cicero's natural law...*

swoich dóbr aktami publicznymi⁴⁵. Ponadto Cynceron potępiał wszelkie hasła polityczne dotyczące redystrybucji własności lub umorzenia długów. Twierdził, że mogą prowadzić do niepokojów społecznych, a gdy zostaną zrealizowane, nie będą sprawiedliwe.

Dla twórców Konstytucji Stanów Zjednoczonych własność prywatna również stanowiła fundament wolnego społeczeństwa. Przekonanie Ojców Założycieli o konieczności ochrony praw własności było najprawdopodobniej najważniejszą wartością okresu konstytucyjnego. Zarówno Konstytucja, jak i Karta Praw zawierają liczne regulacje odnoszące się do interesów ekonomicznych. Sądy stanowe i federalne były również aktywnie zaangażowane w obronę praw własności przed ograniczeniem przez ustawodawcę aż do epoki Nowego Ładu, tj. do połowy XX wieku. Istotny w tym zakresie jest fakt, że Konstytucja nie definiuje pojęcia własności, sądy więc zazwyczaj w celu ustalenia, jakie prawa powinny być uznane za własność, wykorzystywały prawo stanowione lub zwyczaj. James W. Ely Jr podkreśla, że własność prywatna wiąże się z libertariańskimi względami politycznymi stanowiącymi podstawę wolnego społeczeństwa. Ponadto twierdzi, że stabilne tzn. „pewne” prawo dotyczące własności stanowi zachętę do budowania bogactwa i dobrobytu społeczeństwa. A więc własność prywatna pozostaje w silnym związku z dobrobytem danego społeczeństwa.

Amerykańskie społeczeństwo jeszcze przed uzyskaniem niepodległości charakteryzowała chęć niezależności, która immanentnie wiązała się z ich własnością prywatną. Dążyli do republikańskiego systemu rządów, gdyż byli narodem, w którym prawie każdy wolny człowiek był wolnym posiadaczem. Chcieli zbudować system, który gwarantowałby im wolność, niezależność oraz ochronę ich dóbr materialnych. Bez gwarancji praw własności korzystanie z innych indywidualnych wolności, jak np. wolności słowa, jest często bardzo utrudnione lub wręcz niemożliwe⁴⁶. Prawo własności stanowi podstawę wolności, gdyż tylko takie społeczeństwo, tj. mające zagwarantowane prawa własności, może jawnie kwestionować bezprawne posunięcia rządu, cieszyć się autonomią i nie być narażone na arbitralność decyzji rządzących. Według sędziego Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, także aktywnego polityka oraz profesora prawa na Uniwersytecie Harvarda – Josepha Story: „Rząd z trudem można nazwać wolnym, gdy prawa własności zależą wyłącz-

⁴⁵ Cicero, *De officiis*, ks. II, https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cicero/de_Officiis/2B*.html (dostęp: 24.02.2023). Cynceron w księdze 2 *O powinnościach* stwierdza m.in.: „Urzędnik musi jednak dbać przede wszystkim o to, by każdy miał to, co do niego należy i by prywatni obywatele nie cierpieli z powodu naruszenia ich praw własności przez akt państwa”. Tłumaczenie własne.

⁴⁶ J.W. Ely Jr, *Property Rights in American History*, <https://www.hillsdale.edu/wp-content/uploads/2016/02/FMF-2008-Property-Rights-in-American-History.pdf> (dostęp: 12.02.2023).

nie od woli ciała ustawodawczego. Podstawowe maksymy wolnego rządu wydają się wymagać, aby prawa do wolności osobistej i własności prywatnej były święte⁴⁷.

Po odzyskaniu niepodległości, w okresie poprzedzającym uchwalenie Konstytucji Federalnej, niektóre konstytucje stanowe m.in. Pensylwanii, Wirginii, Massachusetts potwierdzały, że wszyscy ludzie posiadają „naturalne, podstawowe i nieodłączne” prawo do „nabywania, posiadania i ochrony własności”. Powyższe zapisy potwierdzały również prawa do nabywania własności. Jednakże naruszenia praw własności w okresie porewolucyjnym, wynikające w dużej mierze z odrębnych uregulowań w różnych stanach, skłoniły polityków do stwierdzenia, że rząd krajowy jest niezbędny do zabezpieczenia praw właścicieli nieruchomości, przywrócenia kredytu publicznego i pobudzenia handlu⁴⁸. Madison podkreślał nawet, że rząd jest ustanowiony, aby chronić własność każdego rodzaju⁴⁹. W eseju nr 54 pod tytułem *The Apportionment of Members Among the States* zawartym w *The Federalist Papers* stwierdził, że: „Rząd jest ustanowiony nie mniej dla ochrony własności, niż osób, jednostek indywidualnych”⁵⁰.

Pod względem ochrony własności bardzo istotna jest 5 poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych. Należy zauważyć, że klauzula dotycząca własności została umieszczona w tej samej poprawce co zabezpieczenia dotyczące procesów karnych. Takie rozwiązanie podkreślało ścisły związek między prawami własności a wolnością jednostki w oczach pokolenia założycieli⁵¹.

Zakończenie

Założenia będące fundamentem ustroju amerykańskiego mają swoje źródła między innymi w dziełach Marka Tulliusza Cyncerona. Na tezach głoszonych przez rzymskiego męża stanu Ojcowie Założyciele zbudowali trwałą i efektywny system polityczny.

Stany Zjednoczone stały się mocarstwem światowym w niedługim stosunkowo okresie od uzyskania niepodległości, a ich populacja i ekonomia ogromnie wzrosły. Przez te wszystkie lata Konstytucja obowiązywała i nadal obowiązuje, z niewielką liczbą poprawek. Do dzisiaj Stany Zjednoczone Ameryki stanowią przykład dla innych państw ze względu na swoją potęgę oraz poszanowanie wolności i praw indywidualnej jednostki. Na koniec rozważań warto jeszcze przywołać słowa

⁴⁷ Ibidem, za *Wilkinson v. Leland*, 27 U.S. 627, 657 (1829). Własne tłumaczenie cytatu z języka angielskiego.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ A. Hamilton, J. Jay, J. Madison, *The Federalist Papers*, Simon & Brown, 2010, s. 250.

⁵¹ J.W. Ely Jr, op. cit.

Thomasa Jeffersona: „nie mówmy więcej o zaufaniu człowieka w sprawach władzy, lecz zwiążmy ją łańcuchami Konstytucji”⁵². Jeśli Konstytucja ma zachować swoją moc, to naród musi bacznie obserwować rząd i reagować na każde naruszenie praw stanowych i obywatelskich. Powyższa teza Thomasa Jeffersona jest ponadczasowa i winna przyświecać każdej społeczności.

Bibliografia

Literatura

- Burczak K., Dębiński A., Jońca M., *Łacińskie sentencje i powiedzenia prawnicze*, Warszawa 2018.
- Cicero M.T., *How to run a country. An Ancient Guide for Modern Leaders*, wybór, tłum. i wstęp: P. Freeman, Princeton–Oxford 2013.
- Cycon, *O państwie. O prawach*, tłum. I. Żółtowska, Kęty 2016.
- Hamilton A., Jay J., Madison J., *The Federalist Papers*, Simon & Brown 2010.
- Hawley M., *Natural Law Republicanism, Cicero's Liberal Legacy*, New York 2022.
- Keyes C.W., *Original Elements in Cicero's Ideal Constitution*, „The American Journal of Philology”, 1921, 42(4).
- Lepore J., *My, Naród. Nowa historia Stanów Zjednoczonych*, Poznań 2020.
- Marzec Ł., Święcicka P., *From Roman oratores to modern advocates: some remarks on the formative of lawyer's ethics in Antiquity*, [w:] *Mater Familias: Scritti romanistici per Maria Zabłocka*, „The Journal of Juristic Papyrology”, Supplement, 2016, 29,
- Paterson J., Powell J. (red.), *Cicero the Advocate*, Oxford 2006.
- Rahe P.A., *Cicero and republicanism in America*, [w:] N.G.L. Hammond, H.H. Scullard (red.), *The Oxford Classical Dictionary*, 2 wyd., Oxford 1970.
- Sellers M.N.S. *The influence of Marcus Tullius Cicero on Modern Legal and Political Ideas*, „Ciceroniana the Atti of Colloquium Tullianum, Anni MMVIII”, 2009.
- Wood N., *Cicero's Social and Political Thought*, Berkeley 1991.
- Woods T.E. Jr, *Niepoprawna politycznie historia Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 2007.

Akty prawne

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki uchwalona 17 września 1787 r.

Źródła internetowe

- Cicero, *De officiis*, ks. II, https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cicero/de_Officiis/2B*.html (dostęp: 24.02.2023).
- Corwin E.S., *Debt of American Constitution Law to Natural Law Concepts*, <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=3789&context=ndlr> (dostęp: 20.02.2023).

⁵² T.E. Woods Jr, op. cit., s. 42.

- Ely J.W. Jr, *Property Rights in American History*, <https://www.hillsdale.edu/wp-content/uploads/2016/02/FMF-2008-Property-Rights-in-American-History.pdf> (dostęp: 12.02.2023).
- Ferguson J.P., *What the founders learned from Cicero*, <https://ndsmcobserver.com/2019/11/what-the-founders-learned-from-cicero/> (dostęp: 22.03.2023).
- Gordon T., Trenchard J., *Cato's Letters or Essays on Liberty, Civil and Religious, and Other Important Subjects*, vol. 1, November 5, 1720 to June 17, 172, <https://oll.libertyfund.org/title/gordon-cato-s-letters-vol-1-november-5-1720-to-june-17-1721-lf-ed> (dostęp: 18.03.2023).
- Loconte J., *Cicero: A Republic – If You Can Keep It*, <https://www.heritage.org/conservatism/commentary/cicero-republic-if-you-can-keep-it> (dostęp: 1.02.2023).
- Meany P., *Cicero, Locke, and the American Founding*, <https://www.cato-unbound.org/2021/01/15/paul-meany/cicero-locke-american-founding/> (dostęp: 20.02.2023).
- Meany P., *Cicero's natural law and political philosophy*, <https://www.libertarianism.org/columns/ciceros-natural-law-political-philosophy> (dostęp: 11.02.2023).
- Otis J., *Rights of the British Colonies Asserted and Proved* (1764), <https://teachingamericanhistory.org/document/the-rights-of-the-british-colonies-asserted-and-proved/> (dostęp: 19.03.2023).
- Wilmarth A.E., *Rethinking America's Cicero Connection*, <https://lawliberty.org/the-travails-of-james-wilsons-natural-law-jurisprudence/> (dostęp: 21.02.2023).
- National Humanities Center, *John Adams Letter to Hezekiah Niles on the American Revolution 13 February 1818*, <https://nationalhumanitiescenter.org/ows/seminars/revolution/Adams-Niles.pdf> (dostęp: 20.02.2023).
- <https://constitutioncenter.org/news-debate/americas-town-hall-programs/cicero-and-the-constitution> (dostęp: 1.02.2023).
- <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/> (dostęp: 20.02.2023).